

דף פד

'מתנדב אדם מנחת נסכים' – כלומר נודב סולת ושמן ויין ללא קרבן עמהם (עפ"י רש"י מנחות קד: ד"ה מדברי).

'נסכים הבאים עם הזבח איצטריכא ליה, דקא מקרב להו למחר וליומא חרא...' – לאו דוקא 'נסכים', אלא מנחה ונסכים הבאים וכו' (קרבן אורה).

יאלו אם עלו לא ירדו – הלן... רבי יהודה אומר: שנשחטה בלילה ושנשפך דמה, ויצא דמה חוץ לקלעים – אם עלתה, תרד' – זה שאמרו 'הלן' אם עלה לא ירד – אין חילוק בין הדם לאימורין, כמבואר בסוגיא. ואף לדברי רבי יהודה שבנשפך הדם – ירד, כאשר לן הדם ונפסל ועלו האימורין – לא ירדו. ומשמע מדברי התוס' (פג: ד"ה ולמעוטי), שאם לן הדם ולא נזרק – הוא כנשפך. ורק אם נזרק בפסול מודה ר' יהודה שלא ירד. ואולם בשיטת הרמב"ם אפשר לומר שאף על פי שלא נזרק הדם, כיון שלן כשר באימורין, שאם לנו האימורין ועלו לא ירדו, כמבואר בגמרא, הרי אינו דומה לנשפך. וצריך עיון בכל זה (זבח תודה). ובספר חדושים ובאורים (י, יג) נקט בפשיטות שאם לא נזרק הדם לעולם הוא כנשפך. וע' בלשון הכס"מ פסוה"מ ג, יב גבי אימורי קק"ל שעלו קודם זריקה).

ונשחטה בלילה שתירד לר' יהודה, היינו אפילו נזרק הדם [שהרי אם לא נזרק – אין כל חידוש בדבר, דהו"ל כנשפך הדם].

וכן יצא הדם חוץ לקלעים], אפילו עבר והכניסו וזרקו – ירד, הן הדם עצמו שעלה, הן האימורים שעלו (זבח תודה).

– מבואר בהמשך הסוגיא, וכן משמע מדברי הרמב"ם (פסוה"מ ג, ז), שהוא הדין כשפסולי-עבודה קבלו או זרקו את הדם – הרי זה כנשפך דמה ואם עלתה – תרד, מלבד טמאים שזרקו, הואיל וראויים במקום אחר – בציבור.

וכתב הגר"ח הלוי (פסוה"מ יד, ב. ע"ש) שזה אמור רק כלפי האימורים שעלו, אבל הדם עצמו שעלה על המזבח בזריקת הפסולים – נראה מהרמב"ם (פסוה"מ ג, יט) שלא ירד, וכדברי רבן גמליאל במשנה דלעיל (פג.). וטעם החילוק, שאע"פ שחל דין 'אם עלה לא ירד' על הדם לפי שנעשה כלאו של מזבח, כל זה לענין הדם עצמו שעלה, אבל לענין הקרבן לא נתקיימה בו 'זריקה', ועל כן כלפי האימורים נחשב כאילו נשפך הדם.

ואולם מהרמב"ם משמע שפסק כר' יהושע, שהרי כתב (שם ג, ג) 'כל הראוי לאשים, וכמוש"כ הכס"מ והלח"מ שם שהלכה כרבי יהושע שכן דעת הרבים. וכן כתב הרמב"ם במפורש בפירוש המשנה. וע' גם בחזו"א (יט, ט) שכתב בדעת התוס' שאין הלכה כרבן גמליאל. אך צריך לומר שהרמב"ם מחלק בין נסכים, שלהלכה אם עלו – ירדו, ובין דם שלא ירד. וכן כתב בליקוטי הלכות, ע"ש שהאריך לבאר מקור חילוק זה. אלא ששם כתב שמסתבר שאין חילוק בין הדם לשאר הקרבן, ואילו להגר"ח יש חילוק, שהדם לא ירד אבל האימורים שעלו כשהיה פסול בעבודת הדם – ירדו.

ובחזון איש (יט, ג) כתב שאין נראה לחלק כן (וכ"כ בספר חדושים ובאורים י, ג), כי מסתבר שכל שהמזבח קולט את הדם, נחשבת זו לזריקה גם כלפי האימורים. ולאור זאת באר שזה שהכשיר רבן גמליאל בדם (אליבא דר' יהודה), זהו דוקא בפסולים כאלו הכשרים במקום אחר, כגון טמא שקיבל או שחט וקבל במחשבת חוץ לזמנו וכדו', אבל בשאר פסולין הרי זה כנשפך הדם ולר' יהודה אם עלו ירדו.

– עבר ר' יהודה מלשון זכר ללשון נקבה. וע' בספר 'כוכבא דשביט' (דף קיג סע"א). ולענ"ד נראה שר' יהודה, מפני קדושת שם הקרבן לא רצה לנקוט לשון פיסול והורדה בו, כי אם בבהמה. וע' בספר טהרת הקדש ('עיני כל חי' לר"ח פאלאג'י).

רבי יהודה אומר זאת הוא העלה – הרי אלו ג' מיעוטין, פרט ל... – כיוצא בזה דרש רבי יהודה במקום אחר שלשה מיעוטים סמוכים למעט שלשה דברים (ע' הוריות ב:). ואין לומר 'אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות' אלא במספר זוגי של מיעוטים שלעולם השני מרבה, אבל בשלשה או בחמשה – ממעטים (עפ"י ירושלמי, מובא בתוס' שם. וע' סנהדרין טו. 'אימא חמשה כהנים וחמשה ישראלים'). וי"א שלכך אין אומרים לרבות, מפני שכל מיעוט ממעט דבר שונה מחברו, ורק כאשר המיעוטים זהים אנו מרבים (עפ"י רשב"א בתוס' שם. וע' במובא ביוסף דעת סנהדרין פו.).

רבי שמעון אומר: 'עולה' – אין לי אלא עולה כשרה, מנין לרבות שנשחטה בלילה ושנשפך דמה ושיצא דמה... תלמוד לומר תורת העלה – ריבה תורה אחת לכל העולין שאם עלו לא ירדו' – קשה מדוע צריך לדרשה זו, והלא מקרא מלא הוא כל הנגע במזבח יקדש? ונראה שמ"כל הנוגע במזבח' אין לתלמוד אלא קדשים לאחר זריקה שכבר חל עליהם דין הקרבה, אזי אפילו הם פסולים נעשו לחמו של מזבח ולא ירדו, אבל לפני הזריקה, אפילו כשרים – אין לנו לתלמוד, וזה נתרבה מזאת תורת העלה שגם כשנפסלו קודם זריקה ישנו דין שאם עלו לא ירדו (עפ"י חדושי ר' אריה לייב ח"ב כח. וע"ש באריכות בגדרי הדין).

(ע"ב) 'מפני מה אמרו לן בדם כשר – שהרי לן כשר באימוריין... שהרי לן כשר בבשר' – אבל דם שיצא אמר רבי יהודה אם עלה ירד. ואילו אימוריין שיצאו – כשר שהרי כשר בבמה, וכמו שכתב רש"י.

וצריך באור מדוע אין אומרים 'יוצא' בדם כשר שכן כשר באימוריין, שכן כשר בבמה [וכבר עמדו על כך בתוס' כאן ובמנחות ו: ד"ה שהרי, וע"ש במפרשים]. נראה לפרש משום שבמה אינה טעונה כלי שרת, וכאילו נעשית קבלת הדם בכלי חול, הלכך אין להכשיר 'יוצא' בדם מפני שכשר בבמה, כיון שבבמה לא נתקדש הדם על ידי כלי שרת, והריהו כאילו נשפך על הרצפה (עפ"י אור שמה פסוה"מ ג, ו).

'לן בדם כשר שהרי לן כשר באימוריין, לן באימוריין כשר שהרי לן כשר בבשר' – אין לומר ישר 'לן בדם כשר שכן לן כשר בבשר' – שהיות והדם המתיר, אין לתלמוד אותו מדבר שהכשרו בכך, לכן ילפינן תחילה אימורים מבשר הגם שהכשרו בכך, ושוב ילפינן דם מאימורים שאין הכשרם בכך (עפ"י תוס').

דף פה

'תיובתא. איבעית אימא...' – בכמה מקומות בגמרא אומרים 'תיובתא' ושוב מתרצים דברי האמורא או מביאים מחלוקת תנאים בדבר וכד' (ע' ב"ק ו: וסנהדרין כו. ועוד. ועתוס' ב"ק מז. ד"ה מ"ט). במקרים אלו לא נדחו דברי האמורא מהלכה (ע"ש).

הזבח [אפילו מכאן ועד עשרה ימים] – אינו מקדש (דומיא ד'עולה'). ואין חילוק אם היה הפסול בזבח או בנסכים או בשניהם – הזבח לא ירד ונסכיו ירדו.

אולם אם נפסל הזבח בשחיטה או קודם לכן, הרי הנסכים נחשבים כבאים בפני עצמן ולא ירדו (עפ"י חז"א זבחים יט, כה. וע' חדושים ובאורים מנחות ה, ד).

לרבן גמליאל – המזבח מקדש את כל הראוי לו, גם דבר שאינו ראוי לאשים (דם, נסכים), ואף אם הוא בא בגלל דבר אחר, כמנחה ונסכים הבאים עם הזבח (על המזבח).

להלכה הזבח הפסול לא ירד והנסכים ירדו, בין נסכים הבאים עם הזבח בין הבאים בפני עצמם, כרבי יהושע (ערמב"ם פסוה"מ ג, יד ובנושאי כלים; ליקוטי הלכות ועוד).

ב. אמר רב פפא: קמצים שלא נתקדשו בכלי – אין המזבח מקדש (מפני שמחוסרים מעשה בגופם, ועדיין אינם מבוררים למזבח).

אימורי קדשים קלים לפני זריקת הדם – מקדש, מפני שאינם מחוסרים מעשה בגופם. (כן אמר עולא. והסיקו התוס' דאיתא בין לרבי שמעון בין לרבי יהודה).

יש אומרים דוקא כשנזרק הדם לבסוף וי"א אפילו נשפך הדם. ע' להלן פה.

קרבתות חיים – ירדו ('עולה' – משראוי לעלות).

לדברי התוס' (פז: פח.) דם שנזרק על המזבח, לדברי הכל אין צריך לקנחו.

ג. אברי הקרבנות (כשרים) שפקעו מעל המזבח – מחזירים אותם.

והוא הדין ללבונה, שראויה על מזבח החיצון (תוס' עפ"י מנחות כו:).

קטורת שפקעה – אין מחזירים.

אע"פ שיש מהתנאים שסוברים אין מחזירים את הפוקעים – רוב דעות התנאים סוברות

שמחזירים. וכן הלכה (עפ"י מג"ח תמ, יב).

דפים פד – פה

קלד. אלו סוגי פסולין אם עלו על המזבח – לא ירדו, ואלו שאם עלו – ירדו?

רבי שמעון נתן כלל בדבר: כל שפסולו בקודש (רש"י: שנפסל משבא לעזרה. תוס': שארע הפסול לאחר שנתקדש בכלי, או: כל שכיוצא בו כשר בקודש במקום אחר) – אם עלה לא ירד, וכל שאין פסולו בקודש – ירד;

הלכך: רובע ונרבע, מוקצה, נעבד, אתגן, מחיר, כלאים, טרפה, (וי"א שבטריפה אין הדבר מוסכם אם נחשב 'אין פסולו בקדש'. ע' תוי"ט להלן יב, ד), ויוצא דופן (ובכלל אלו זקן חולה ומזוהם ונדמה וטמטום ואגדרוגינוס. תוס'), כיון שאין פסולם בקודש – ירדו. ובעלי מומין – לתנא קמא ירדו, וכן מסר רבי חנינא סגן הכהנים מאביו, שהיה מדחם מהמזבח [כלאחר יד, לא באופן גלוי וישיר. ע' גמרא להלן פה: באבע"א].

ואילו רבי עקיבא מכשיר בדוקין שבעין, כלומר אותם מומים שאינם פסולים בעופות.

הלכה כרבי חנינא סגן הכהנים בשם אביו (עפ"י פירוש המשנה לרמב"ם ורע"ב).

אימורים או דם שנפסלו בלינה; בשר שיצא; נטמא; נשחט במחשבת חוץ-לזמנו או חוץ-למקומו; קרבנות קבלו פסולין את דמם, אותם שיש להם הכשר במקום אחר כגון טמאים; הניתנים למטה שנתנם למעלה ולהפך; הניתנים בחוץ שנתנן לפנים ולהפך – כל אלו שעלו, לא ירדו.

נשחטה בלילה; נשפך דמה; קבלו פסולים אם הדם, אותם שאין להם הכשר במק"א; יצא הדם חוץ לקלעים – לדברי רבי שמעון לא תרד ולדברי רבי יהודה תרד (ואת, הוא, העלה – הרי אלו שלשה מיעוטים, ומסתבר למעט את אלו שאין להם הכשר במקום אחר, משא"כ שאר הפסולים שיש להם אופני הכשר כגון: לינה – בבשר השלמים, יוצא – בבמה).

[קדשי קדשים ששחטם [או קיבל דם. ערש"י תוס ור"ג ריש מעילה] בדרום; לדברי רבי יהודה ירדו. ולרבי שמעון – מחלוקת רבה ורב יוסף. והשיבו על דברי רבה שאמר ירדו (עפ"י ריש מעילה. וע' להלן קכ).]

א. במסכת מנחות (עט) נחלקו רבה ורבה אודות קרבן שנשחט במחשבת חוץ למקומו ועלה על המזבח, האם ירד [אליבא דרבי יהודה] אם לאו. ולפי לשון אחת בגמרא חזר בו רבה ונקט שירד.

ופרשו התוס' [בדעת רבא האומר ירד], רק קדשים קלים ששחטם במחשבת חוץ למקומו ירדו כי אין בהם מעילה קודם זריקה, וכיון ששחט בפסול אין זריקה מתרת. אבל קדשי קדשים לא ירדו, שבהם יש מעילה קודם זריקה ואין הקפדה בזריקה החסרה. [ואולם במחשבת 'שלא לשמה' לא ירד, כי פסולו קל יותר. אפשר משום שהוא כשר ברוב הזבחים].

ולבסוף נסתפקו לומר שמא אף בקדשי קדשים במחשבת חוץ לירושלם – אם עלה ירד, ואילו קדשי קדשים שחשב לאכלם חוץ לקלעים – לא תרד, לפי שהמקום ראוי לאכילת קדשים קלים.

ובמנחות (עט) צדדו התוס' שדוקא בתודה אמר רבא ירד [כי רק בה אין להשוות מחשבת חוץ למקומו לחוץ לזמנו בגלל קידוש הלחם, ע"ש].

ב. התוס' צדדו שאפשר שמודה רבי שמעון כשנשפך הדם לפני קבלתו שירד. וכן כששחטו וקבלו פסולים שאין להם הכשר במק"א (וע' רעק"א; נצי"ב; גליונות קה"י; אחיעזר ח"ב כט, ד).

ג. עוף שנשחט בפנים; אפילו לרבי שמעון, אם עלה על המזבח – ירד, כאילו הרגו ללא שחיטה (תוס' לעיל סט. ד"ה לאתויי ולהלן קיא:).

ד. פסק הרמב"ם הלכה כרבי יהודה. ואעפ"כ פסק (פסוה"מ ג, ז) שקדשי קדשים שנשחטו בדרום – לא ירדו (ע' בנו"כ ובמפרשים כאן; חדושי ר' אריה לייב ח"ב כח; שפת אמת קר"א וחדושי הנצי"ב ריש מעילה). ובספר ליקוטי הלכות לא הכריע בדבר.

דברים שאינם בני מזבח כלל – כגון החלקים הנאכלים, וכל שכן דברים שלא חלה עליהם כלל קדושת מזבח – ירדו לדברי הכל. וכן קטורת שעלתה על המזבח החיצון – תרד, שאינה ראויה לו בשום פנים.

קלה. האם יש חיוב משום העלאה בחוץ באופנים דלהלן:

א. שחט בהמה בפנים בלילה, והעלה בחוץ.

ב. שחט עוף בפנים והעלהו בחוץ.

ג. שחט בחוץ והעלה בחוץ.

א. שחט בהמה בלילה בפנים והעלה בחוץ – אמר רבי יוחנן: חייב, שלא תהא פחותה משוחט בחוץ ומעלה בחוץ. לפי אפשרות אחת בגמרא, יש תשובה על דבריו, ולפי אפשרות אחרת תרצו. ועירי (להלן קיא:): סובר דלא כרבי יוחנן, ופוטרי [מלבד לרבי שמעון].

א. אין הנידון בזה אלא לרבי יהודה שנשחטה בלילה תרד, אבל לרבי שמעון – ודאי חייב על ההעלאה, שהרי מתקבלת היא בפנים שאם עלתה לא תרד (עפ"י תוס').

ב. פסק הרמב"ם (מע"ה"ק יח, יז) לפטור, אפילו העלה ביום (ראב"ד).

ב. שחט עוף בפנים והעלהו בחוץ – פטור. [ואפילו לריו"ח דלעיל – לפי ששחיטת עוף בפנים לאו כלום היא, וכאילו התיו ראשו ולא שחט].

ג. שחט בחוץ והעלה בחוץ, בין בהמה בין עוף – חייב על השחיטה ועל ההעלאה, (ואלהם תאמר... – לערב פרשיות שוחט ומעלה, להשוותם [ובשחיטת העוף בחוץ חייב מריבוי הכתוב, כדלהלן קו]. ולרבי יוסי הגלילי (קו). אין חיוב העלאת חוץ בקדשים שנשחטו בחוץ).

דף פה

קלו. א. אימורים שהעלם על המזבח קודם וריקת הדם – האם מורידם ממנו אם לאו? האם יש בהם דין מעילה?
 ב. עולה כשרה ששחטה בראש המזבח – האם מפשיטה ומנתחה במקומה או שמא צריך להורידה מהמזבח לצורך הפשט וניתוח?
 ג. עולה פסולה – האם יש בה הפשט וניתוח, ועורה ניתן לכהנים?
 ד. עולה פסולה שעלתה על המזבח קודם הפשט וניתוח, בסוגי פסולים שדינם ב'לא ירדו' – מה יעשה?
 ה. בהמה בעלת מום שעלתה על המזבח – מה דינה?
 ו. עוף שנרבע על ידי אדם – האם כשר לקרבן?
 ז. הפסולין שעלו על המזבח ודינם ב'לא ירדו', והורידם – האם מעלם שוב?

א. אמר עולא: אימורי קדשים קלים שהעלם על המזבח לפני וריקת דמם – לא ירדו. (ואעפ"י שלפני הוריקה אינם בכלל קדשי ה'. וכל שכן קדשי קדשים שקדושת הגוף עליהם אף קודם וריקה). וכן מסרו מרבי יוחנן.

כתבו התוס' (פג): שכן הדין גם לר' יהודה שאמר שבנשפך דמה – תרד, כאן מודה כיון שיש דם לזריקה. ומשמע לכאורה מפשט לשונם שאם לא נזרק הדם – ירדו. וכן מדויק מלשון הכסף-משנה (פסוה"מ ג, יב), וכן כתבו כמה אחרונים. ואולם בחזון איש (יט, טו כ) נקט שאפילו נשפך הדם אח"כ ולא נזרק על המזבח – לא ירדו.

לענין דין מעילה, אמר ריו"ח שאין באימורי קק"ל מעילה אעפ"י שהם על המזבח, כי עדיין לא הובררו להיות חלק הראוי לגבוה (רש"י. ואם משלה בהם האור – ע' חזו"א יט, כ).

ב. עולה כשרה ששחטה בראש המזבח [או שחטה למטה והעלה אותה על המזבח. תוספתא פ"ט; רמב"ם פסוה"מ ג, ב], מפשט הגמרא כפרש"י נראה שהדבר שנוי במחלוקת האם יש הפשט וניתוח בראש המזבח, או מורידה להפשט וניתוח ושוב מעלה.

והר' חיים (בתוס'. וע"ע בשטמ"ק) פרש שלדברי הכל מפשיט ומנתח על גבי המזבח, אם כבר עלתה. לא נחלקו אלא אם אפשר להעלותה לכתחילה על המזבח ולהפשיט ולנתח עליו. הדחת הקרביים לעולם נעשית למטה, הלכך מורידים ומדיחם וחוזר ומעלם.

א. וכן הדין לשאר זבחים שחוטבים שעלו על גבי המזבח, מפשיט ומנתח במקומם ומוריד העור והבשר ונותנים לבעליהם ומקטיר השאר (עפ"י תוספתא; רמב"ם פסוה"מ ג, ג).

ב. מהאחרונים דנו האם יש איסור בכשרים להורידם מעל המזבח ע"מ להעלותם שוב [ורק לצורך הפשט וניתוח הותר הדבר לדעה אחת], או שמא לא נאמר איסור הורדה אלא בפסולים. ויש שתלו זאת במחלוקת הראשונים (ע' קרן אורה; זבח תודה; הר צבי; חדושים ובאורים).